

004
1774
24075
BORYS KRUPNYCKYJ
BIOGRAPHIE DES HETMANS DANYLO APOSTOL
IN DER DEUTSCHEN ZEITSCHRIFT VOM JAHRE 1728

БОРИС КРУПНИЦЬКИЙ
БІОГРАФІЯ
ГЕТЬМАНА ДАНИЛА АПОСТОЛА
В НІМЕЦЬКОМУ ЖУРНАЛІ З 1728 Р.

*Відбитка з Наукового Збірника т. III
Українського В. Університету в Празі*

ПРАГА 1942

НАКЛАДОМ УКРАЇНСЬКОГО ВІЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ В ПРАЗІ
DRUCKEREI DES PROTEKTORATES BÖHMEN UND MÄHREN IN PRAG
ДРУКАРНЯ ПРОТЕКТОРАТУ ЧЕХІЯ Й МОРАВА В ПРАЗІ

0640

~~111471~~

BORYS KRUPNYCKYJ
BIOGRAPHIE DES HETMANS DANYLO APOSTOL
IN DER DEUTSCHEN ZEITSCHRIFT VOM JAHRE 1728

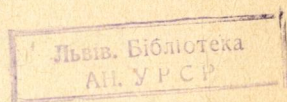
БОРИС КРУПНИЦЬКИЙ

БІОГРАФІЯ
ГЕТЬМАНА ДАНИЛА АПОСТОЛА
В НІМЕЦЬКОМУ ЖУРНАЛІ З 1728 Р.

*Відбитка з Наукового Збірника т. III
Українського В. Університету в Празі*

~~111471~~

ПРАГА 1942

НАКЛАДОМ УКРАЇНСЬКОГО ВІЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ В ПРАЗІ
DRUCKEREI DES PROTEKTORATES BÖHMEN UND MÄHREN IN PRAG
ДРУКАРНЯ ПРОТЕКТОРАТУ ЧЕХІЯ Й МОРАВА В ПРАЗІ

T3(2YK)4-535

Львівська державна
наукова бібліотека
№ 5846

При пошукуваннях за матеріалами до історії України першої половини XVIII в. трапилося мені знайти цікаву біографію Данила Апостола, надруковану у відомім ляйпцігському журналі *»Die Europäische Fama, welche den gegenwärtigen Stand der vornehmsten Höfe entdeckt«* (1702—1756). Вона появилася в 1728 р. в 315-тім номері журналу, очевидно з нагоди вибору Данила Апостола гетьманом України (1. жовтня ст. ст. 1727 р.). Тут же на заголовку журналу поміщено портрет гетьмана, що його передруковуємо в нашій статті.

Біографія приносить чимало нового. В ній подано цікаві відомості про молдавське походження Апостолів (рід їх названо в біографії *»Catarreu«* — Катаржи?) та про зв'язок їх із своєю батьківщиною. В загальному звичайно відомо, що Апостоли походили з Молдавії, але ні Модзалевський,¹⁾ ні Лазаревський²⁾ нічого певного про це сказати не можуть. Останній обережно доводить, що «Апостоли вийшли, по переданню, з Молдавії (з Волох) й поселились в Миргородському полку».³⁾

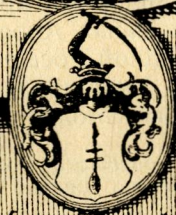
Новими являються й відомості про батька гетьмана, миргородського полковника Павла Апостола, що йому уділено в *»Актахъ Южной и Западной Россіи«* чимало уваги,⁴⁾ але не про перші кроки його в Україні. З біографії виходить, що Павло Апостол, виїхавши з Молдавії, подався в 1648 р. на

¹⁾ В. Модзалевскій, Малороссійскій Родословникъ, Київъ 1908, I, 6, і його ж Къ родословной гетмана Данила Апостола, Київская Старина 1904, XII, 140.

²⁾ А. Лазаревскій, Очерки малороссійскихъ фамилій, Русскій Архивъ 1875, I, 91 й д.

³⁾ А. Лазаревскій, 92. Тільки один М. Маркевич (Історія Малороссіи, Москва 1842, II, 591) називає цей рід «Апостоли-Катаржи» як і у біографії.

⁴⁾ Акты Южной и Западной Россіи, VII, 171, 302; VIII, 139; XIII, 54; XV, 22, 46, 48, 56, 58, 399 й т. д.

*Daniel Apostel,
Feldherr der Zaporowischen Cöfacken*

польську службу, був сотником у відомого князя Яреми Вишневецького, дістав від нього маєток Хомутець і тільки пізніш перейшов на українську службу.⁵⁾ Коли саме, залишається неясним. Він ніби опинився в козацьких рядах після смерти князя, що припадає на 1651 р., хоч її в біографії зазначено 1655 р.⁶⁾ Також очевидно не Юрій (Georg) Хмельницький як у біографії, але Богдан прийняв його в козацькі ряди і повернув забрані було йому за службу у Вишневецького маєтності. Цікава вказівка про участь Павла Апостола в Чигиринській війні (1677—1678) і про смерть його в 1678 р. на 60-тім році життя, що дає нам й рік його народження.

Що до Данила Апостола, то біографія подає цілий перебіг його військової служби, в якій знаходимо між іншим цікаву звістку про те, що Д. Апостол розбив шведський авангард під Stagnitz саме перед тим, як московсько-козацьке військо під проводом Шереметева нанесло поразку шведському генералові Шліппенбахові в 1701 р. під Ерасфером. Особливо докладно описано церемоніал вибору Данила Апостола гетьманом України.⁷⁾

Наприкінці біографії знаходимо відомості про шлюб Д. Апостола з Юліяною Іскрицькою, який мав відбутися в 1677 р., та про його синів, Павла й Петра. Новиною є вказівка, що Павло в 1717 р. одружився з молдаванкою, »Schwägerin« генерала Кантакузена. Коли це так, то наведена Модзалевським Федора Миколаївна Енгельгардт мала б бути другою жінкою сина гетьмана.⁸⁾

Добре відомо, що Петро Апостол був високо освіченою людиною свого часу, але біографія приносить й тут дещо нового, напр., що він учився у академіка Шеслера (Schesler), родом з Дрездена, й особливо добрі успіхи мав у математиці й фортифікації.

⁵⁾ Коли б признати ці відомості за вірогідні, то тоді відпадає припущення В. Модзалевського, ніби реєстровий козак Андріївської сотні Миргородського полку Апостол, зазначений в реєстрі 1649 р., але без імені, був »безпомилно« одною особою з Павлом Апостолом. Див. В. Модзалевскій, Къ родословной, 140.

⁶⁾ Можливо, тут друкарська помилка, бо той же Павло Апостол мав згідно з біографією підписатися під переяславським пактом (1654 р.).

⁷⁾ Цей опис цікавий вже тим, що він значно різниться від опису, який дав нам Яков Маркович в своїм Деннику. Див.: Дневникъ генеральнаго подскарбія Якова Марковича, Кієвъ 1895, т. II (1726—1729), 179—180. Більш подібний є він до надрукованої Окиншевичем »Записки... о избраніи Гетмана«, джерела, яке що до виборів Апостола треба поставити на перше місце [Л. Окиншевич, Генеральна Рада на Україні-Гетьманщині XVII—XVIII ст. Праці Ком. для вивч. історії зах.-р. та ук. права. Київ 1929, VI, 422—425 (додаток)].

⁸⁾ В. Модзалевскій, Малор. Родословникъ, I, 8: дружина (з 1733 р.) Федора Миколаївна Енгельгардт, дочка стольника Смоленської шляхти.

Не можна назвати біографії зовсім достовірним джерелом. Тут немало досить сумнівних пунктів або навіть і помилок. Так, напр., усунення Самойловича і вибори Мазепи відбулися не в 1689 р., як подано в біографії, але в 1687 р. Невірогідно, щоб Данило Апостол на 19-тім році свого життя став миргородським полковником.⁹⁾ Також ледви чи був Павло Апостол, батько гетьмана, генеральним осавулом, та ще й зараз же після переходу на українську службу.¹⁰⁾

Гетьман Скоропадський чомусь називається не Іван, але Ілля (Eliä). Також каже біографія, що в Данила Апостола були 2 сини, старший Павло і молодший Петро. В дійсності мав гетьман трьох синів (по старшинству Івана, що помер в молодості, Петра і Павла) та п'ять дочок.¹¹⁾

Взагалі біографія має, так би мовити, пропагандивний характер. В ній старанно підкреслено всі ті моменти, які говорили на користь Апостолів. Знатний молдавський рід,¹²⁾ батько Д. Апостола — генеральний осавул уже на початку своєї української служби, європейська освіта сина Петра¹³⁾ — все це мало очевидно свідчити про аристократичність гетьманського роду. Також із військової служби Д. Апостола подані тільки такі події, які атестували його як здібного полководця й заслужену перед російським урядом людину. Промовчано звичайно участь його в шведській акції Мазепи, якого він був свого часу одним з найгорячіших прихильників; так само не згадуються протимосковські виступи Полуботка, в яких Д. Апостол грав досить помітну роль, за що й мусів з іншими старшинами роками відсижувати в Петербурзі (за Петра І. навіть у в'язниці).¹⁴⁾ Зате зустрічаємо виразні натяки на те, що вже Петро І. ставився з повним признанням до його заслуг і мав намір зробити його гетьманом України. Характеристично, що в біографії малоросійська колегія (1722—1727) вважається тільки тимчасовою, що правила Україною лиш до виборів нового гетьмана, яким і став Данило Апостол. Тут

⁹⁾ Порів. А. Лазаревскій, 92; В. Модзалевскій, Малор. Родосл., I, 6.

¹⁰⁾ Ще в 1658 р. Павло Апостол був сотником хомуцьким, як це видно з Актів Южной и Зап. Росії, XV, 22.

¹¹⁾ В. Модзалевскій, Малор. Родословникъ, I, 7—8; порів. А. Лазаревскій, 91.

¹²⁾ Цікаво, що батько гетьмана, Павло Апостол, не вмів писати, як це видно з одного акту 1658 р., надрукованого в Актах Южной и Зап. Росії, XV, 48.

¹³⁾ Про європейську освіту Петра Апостола дійсно свідчить його писаний по-французьки денник. Див. Дневникъ Петра Даниловича Апостола (май 1725 г. — май 1727 г.), Київская Старина 1895, VII—VIII, 115, 116, 117, 123, 126, 128, 129, 130, 132 й т. д.; також А. Лазаревскій, Дневникъ гетьманича Апостола, Київ. Стар. 1894, XI, 300—303.

¹⁴⁾ Див. передмову А. Лазаревського до Дневника П. Д. Апостола, 102—104.

в біографії позначається навіть виразна тенденція довести традиційну преемственність гетьманської влади.

Залишається невідомим, хто був автором цієї біографії. Редактор лйпцігського журналу зазначає тільки, що він отримав її від одного високого мецената в Петербурзі. Можна було б припустити, що її склав син гетьмана, Петро Апостол, що роками проживав у Петербурзі. Але біографія закінчується відомостями з 1. березня — 7. квітня 1728 р., і саме тоді Петро Апостол знаходився разом з гетьманом і братом в Москві на коронації царя Петра II.¹⁵⁾ Потім він мусів із наказу царя й далі залишатися в Москві, аж поки не дозволено йому виїхати на Україну (1730 р.)¹⁶⁾ Також і деякі помилки, що їх ми знаходимо в біографії, ніяк не можна приписати синові гетьмана. Можливо, що Петро Апостол дав певні інформації якомусь доброму знайомому або навіть меценатові в Петербурзі, який склав їх докупи, а щось додав і від себе. Недурно ж на прикінці біографії так виразно висувається наперед особа самого Петра. Також і вислів біографії, що Петро вже 4 роки сидить у Петербурзі »und daselbst die Angelegenheiten seines Vaterlandes besorgt«, викликає про нього уяву як про свого роду дипломатичного представника України, якого ділом могла звичайно являтися й пропаганда.¹⁷⁾

Як бачимо, припущення про можливу посередню участь Петра Апостола в складанню біографії є тільки здогадом, який не має за собою ніяких певних підстав.

Цікаво, що в 1728 р. появилася біографія Д. Апостола і окремим виданням. Борщак у своїй книзі »L'Ukraine dans la littérature de l'Europe occidentale«¹⁸⁾ згадує про берлінську брошуру 1728 р. під заголовком »Nachricht von der Wahl des neuen Feldherrn der Kosacken Daniel Apostol, nebst dessen kurzgefasster Lebenserzählung aus dem Russischen gezogen«,¹⁹⁾

¹⁵⁾ Петро Апостол був у Москві вже в першій половині лютого 1728 р. Див. М. Судієнко, Матеріали для отечественной історії, Київ 1853, I, 5. В біографії сказано, що на банкеті у гетьмана в Москві Петро Апостол отримав від царя лубенський полк. Цей банкет відбувся за Судієнком (I, 32—34) 7. квітня 1728 р.

¹⁶⁾ Сборникъ Импер. Русскаго Истор. Об., С. Петербургъ 1893, т. 84, ст. 492—493; Судієнко, I, 120 й д.; Дневникъ Якова Марковича, Київ 1895—97, II, 248, 258, 262, 271, 273, 275, 289, 293, 298; III, 32.; Дневникъ генеральнаго хоружаго Николая Ханенка 1727—1753 г., Київ 1884, ст. 7.

¹⁷⁾ Те, що Петро Апостол був в Петербурзі закладником на місце свого батька, зовсім не дискваліфікувало його в столиці. Він обертася в найвищих петербурзьких колах, був близький до князя Меншикова і навіть служив йому перекладачем в 1726—1727 р. Про останнє див. Дневникъ П. Д. Апостола, 149, 150, 153, 154.

¹⁸⁾ Paris 1935, ст. 65.

¹⁹⁾ Berlin 1728, 8°, 8 ст.

якої залишилося два екземпляри: один в був. імперат. бібліотеці в Петербурзі, а другий в бібліотеці полтавського поміщика, барона de Launitz. Згадку про цю брошуру подає й Д. Дорошенко в статті »Die Ukraine und ihre Geschichte im Lichte der westeuropäischen Literatur des XVIII. und der ersten Hälfte des XIX. Jahrhunderts«.²⁰⁾ З огляду на те, що цієї брошури я не міг знайти, залишається невідомим, чи вона являється ідентичною з біографією Данила Апостола в *Europäische Fama* чи не. Рік видання той самий (1728), та ж сама нагода, яка звернула увагу на Д. Апостола, — його вибори в гетьмани в 1727 р.; тільки місто видання інше: в однім випадку Ляйпціг, в другім Берлін.

Вплив біографії, надрукованої в *Europäische Fama*, позначився на деяких пізніших виданнях. З них я подаю тільки деякі мені відомі зразки. Її використав відомий Вебер. Він подає в своїй праці (ст. 147—148) »Des veränderten Rußlands Dritter Theil. Die Regierung der Kayserin Catharina und des Kayzers Petri secundi und sonst alle vorgefallene Merkwürdigkeiten in sich haltend« (Hannover 1740) біографію Д. Апостола, беручи в скороченню відомості з *Europäische Fama*. Але він мусів мати під рукою й інші джерела, на що ясно вказує слідуюче речення: »Наймолодший (син гетьмана), Петро, живе з своєю дружиною з польського роду Храповицьких в Петербурзі, і саме як козацький заложник. При нагоді одного »herrlichen Tractaments«, яке в серпні 1728 р. дав його батько Данило дворові (царському), подарував йому цар козацький лубенський полк, якого населення вносить 6.000 людей« (ст. 148). В біографії в *Europ. Fama* промовчується про те, що Петро Апостол (так само як попереду і батько) був заложником в Петербурзі; також тут нараховується в Лубенськім полку не 6.000 населення, а 30—40.000.

Що до виборів Д. Апостола гетьманом України, то тут у Вебера (ст. 112—114) подібности з вищезазначеною біографією тільки самого загального характеру. З деяких подробиць видно, що він користався й іншими відомостями. Так у нього один з моментів виборного церемоніялу вимальовується значно реальніше ніж у біографії: »Зараз же схопили його (Апостола) полковники країни (des Landes) на свої плечі і понесли його на трибуну (Gerüst), щоб показати його цілому народові, який на те кидав шапки вгору...« (ст. 113).

Коротку згадку про біографію в *Europ. Fama* подає й Schmidt gen. Philsedeck, говорячи в кількох реченнях про ви-

²⁰⁾ Abhandlungen des Ukrainischen Wissenschaftlichen Institutes in Berlin, Berlin 1927, I, 14.

бори Д. Апостола та посиляючись й на Вебера.²¹⁾ Johann Christan v. Engel в своїй »Geschichte der Ukraine und der ukrainischen Kosacken« (Halle 1796) посиляється майже дослівно на Вебера, коли торкається виборів і життя Д. Апостола (ст. 338—340). В такий спосіб попадають в його »Історію« і біографічні відомості, взяті Вебером з *Europ. Fama*.

А тепер подаємо саму біографію в перекладі на українську мову.

»Деякий час тому назад прислано нам з ласки одного високого мецената (Gönner) в Петербурзі таку звістку про рід і особу Данила Апостола (Daniel Apostel), що його цар вибрав 1. жовтня минулого року гетьманом²²⁾ або полководцем запорозьких козаків. Його портрет бачимо (на заголовнім листі) цієї частини (журналу).²³⁾ Нас просили (verlangt) цю (звістку) помістити в »Fama«, що ми робимо з тим меншим застереженням, бо такого роду достовірні звіти можуть послужити для вияснення нової історії цих далеких країн.

Данило Апостол, малоросійський гетьман (General von Klein-Rußland), походить зі старого і знатного роду »Catarreu« в Молдавії, який з давніх давен займав в цій провінції найважливіші урядові посади; так само і тепер один з цього роду має звання великого канцлера.

Павло Апостол Catarreu, батько Данила, шукаючи військової слави, подався в 1648 р. на службу до польської республіки, яка мала тоді багато ворогів. Після того як він виявив свою хоробрість (у війнах) проти князя Ракочі, який разом з шведським королем Карлом Густавом дбав про скинення з престолу короля Яна Казимира, також у Курляндії проти шведів, — став він сотником в полку князя Яреми Вишневецького і служив деякий час під проводом цього князя. Він (Вишневецький) ставився до Апостола з виразною повагою (viel Hochachtung) і подарував йому за заслуги на службі республіці маєток Хомутець (Chomutey), який був власністю князя в Україні й тепер ще належить Данилові Апостолові. Через те й Апостол залишався князеві постійно вірним і ніяк не хотів покидати служби в нього, хоч саме тому козаки забрали йому його маєтності в Україні. Втративши через смерть князя в 1655 р. (свого) значного протектора (Wohltäter), задумав він знову заволодіти своїми маєтками і отримав їх

²¹⁾ (Schmidt, gen. Philsedeck) Materialien zu der russischen Geschichte seit dem Tode Kaisers Peters des Großen. Riga 1777. Erster Theil (1725—1730), S. 395.

²²⁾ Тут дійсно вживається назва »Hetmann«, пізніш тільки »General«, яку я перекладаю більш відповідною назвою »гетьмана«.

²³⁾ З нього (цього портрету) видно, що цей полководець втратив одно око. Примітка редакції »Europäische Fama«.

дійсно від гетьмана Юрія (Georg) Хмельницького. Зараз же після того отримав він звання генерального осавула і урядовав (на цій посаді) кілька років підряд з значним успіхом (mit großem Ruhm). Далі став він миргородським полковником і підписав разом із іншими полковниками переяславські »Pacta Subjectionis«, через які мешканці Малоросії наново зобов'язались бути підлеглими російським царям. Після повороту з Чигиринського походу, в яким він виявив значну хоробрість проти татар, умер він в 1678 р. на 60-тім році свого життя.

На 19-тім році свого життя Данило Апостол, єдиний спадкоємець його титулів, був затверджений гетьманом Самойловичем (на посаді) миргородського полковника. Незабаром він здобув собі загальну повагу цілого народу й був би перебрав звання гетьмана Самойловича, якого скинено в 1689 р., коли б його (Апостола) не післали з 10.000 людей на кордони України, стежити там за рухами татар. Військо (Die Völcker), що було під його командою, почувши про скинення гетьмана, хотіло вибрати його на місце (Самойловича), але він не рішився (trug Bedencken) прийняти це (звання) без згоди російського уряду й (українського) народу (des übrigen Volcks).

Тим часом Мазепа, хитра й лукава людина, що тоді займав посаду генерального осавула або референдарія, усунув із (свого) шляху Самойловича і так (влучно) перетягнув на свій бік найвидатніших панів (Herren), яких слабодухість (Schwäche) він добре зумів використати, що його в 1689 р. поставлено було з загальної згоди цілого війська гетьманом. Через те, що він вбачав в Данилові Апостолові небезпечного претендента (Neben-Buhler) і добре знав, що ціла нація прихильна до нього (Апостола), то він з цього часу зараз же став його невблаганим ворогом, одначе дбав про те, щоб цю нехить по можливості сховати.

В 1695 р. Мазепа отримав наказ іти з своїм військом у поход проти Кизикермена, фортеці, що належала туркам і знаходилася у берегів Дніпра, бо цар Петро І. прийняв рішення стати паном Азова і мусів перед тим заволодіти цією фортецею. Апостол провадив наступ, після чого незабаром прийшло до передачі міста.

Коли цар у 1701 р. опинився в стані війни з шведським королем, то він післав рік пізніш фельдмаршала Шереметева з значною армією в Ліфляндію.²⁴⁾ Мазепа також дістав наказ вислати туди кілька тисяч козаків під проводом досвідченої у військових справах людини. Для цього призначено Апо-

²⁴⁾ В дійсності війна між Росією і Швецією почалася в 1700 р. Перший похід Шереметева в Ліфляндію разом із Апостолом відбувся в 1701 р.

стола. З'єднавшись з фельдмаршалом в Ліфляндії, він пішов на його наказ назустріч генералові Шліппенбахові, знайшов його біля Stagniz, розбив шведський авангард, після чого й Шереметев своєчасно надійшов і здобув повну перемогу над цілою шведською армією.

Коли поляки оголосили в 1704 р. Interregnum, цар післав у цю державу — в силу своєї дружби і союзу з польським королем Августом — генерала Паткуля з 12.000 людей; також і Апостол з 5.000 козаками опинився згідно з наказом там же. Перше, що зроблено, була (операція) проти генерала Горна, який для безпечности засів у варшавському замку; після кількадечної блокади він був примушений до капітуляції. Після того наказано було Апостолові наблизитися до шведів і їх затримати; дізнавшись, що останні збирали контрибуцію біля Ляхович (Latowiczy), він рушив проти них, вдарив на них в передмістях цього міста, розбив їх після кількогодинного спротиву на голову і захопив при цій нагоді 500 полонених, не рахуючи офіцерів, яких було видано польському королеві.²⁵⁾

* Коли шведський король в 1708 р. ввійшов на Україну, Мазепа став на його бік. Шляхетство (der Adel) примушено було йти за ним, бо випадок (Exempel) з Кочубеем і Іскрою, яким Мазепа відібрав життя — їх обвинувачено в порозумінню з шведами — його (шляхетство) налякав. Але Апостол залишився вірним цареві, своєму законному панові, втік до Гадячого і прибув до царя в Лебедин. Цар прийняв його ласкаво і публично заявив, що все залежало тільки від (самого) Апостола: коли б він раніше прибув, то отримав би звання зрадника Мазепа. Після того він дав йому багаті подарунки і доручив команду над усіма донськими і кількома тисячами українських козаків. Також залишив йому вільну руку на вибір належного місця для опору ворогові, після чого Апостол признав найзручнішим для цього місто Голтву на річці Псьолі у своїй власній місцевості.

Шведи, які хотіли пробити собі дорогу, щоб мати комунікацію з армією їхнього короля, що стояв в полтавському районі, саме тому кілька разів пробували вибити Апостола з цього важливого пункту, але їх відкидали кожного разу з значною втратою. Між іншим так само і Oberst-Lieutenant Creutz мусів з соромом відступити, коли він із відділом в 500 ч. захотів штурмувати Голтву. Йому відірвано гарматним стрі-

²⁵⁾ Тут щось перекручене. В дійсності Неплюєв і Апостол поспішали в квітні 1706 р. на допомогу полковнику Мировичу, якого обложили шведи в Ляховичах. Але їх допомоговий відділ зустріли шведи під Клецькими і розбили на голову.

лом ногу, і майже цілий його відділ здебільшого знищено (in Stücken gehauen).

Між тим шведський король задумав заволодіти Полтавою. Зараз же післяв цар цілу свою армію туди ж. Також і Апостола з його військом післано в тім же напрямі, і він і в цих обставинах не марнував.

Після того як турки в 1711 р. почали діяти проти карловіцького перемир'я (Stillstand), пішов цар із своєю армією аж до Прута. Також і Апостол з 6.000 козаками там появився. Хоч цей похід закінчився тільки сутичками (mit lauter Scharmützeln), то все ж цар був цілком задоволений зі служби Апостола, бо цей кілька разів відбивав турків, коли вони непокоїли московський табор.

В 1712 р.²⁶⁾ цар повернув частину своєї зброї проти бунтівників »Cirkassischen« князів і післяв значну кількість своєї армії, якою він сам командував, до Астрахані. В той же самий час і Апостол отримав наказ там же з'явитися, в наслідок чого він вирушив у похід (з армією) в 11.000 ч. Коли він ще був у дорозі, (почав) бригадир Veteranі — його цар вислав з драгунським полком, щоби вигнати бунтівника, »Cirkassischen« князя султана Махмута, і зруйнувати його країну — засилати до Апостола кур'єра за кур'єром з повідомленням, що він знаходиться в найбільшій небезпеці. Хоч князь Махмут після твердого спротиву і залишив свою резиденцію Andreow, а нею заволодів Veteranі, то (перший) прийняв міри, щоб його там обложити. Тим самим він безперечно виморив би цілу російську залогу, коли б не прибув своєчасно Апостол і не примусив його зняти блокаду.

Бачучи, що не сила далі протиставитись царській зброї і що крім того Дербент і всі »Cirkassische« провінції піддались цареві, князь Махмут просив Апостола заступитися за нього перед царем. Той виклопотав йому амністію і представив його цареві.

Після щасливого закінчення цього походу цар подарував Апостолові в подяку за його вірну службу (під час походу) свій діамантами обсажений портрет і заявив публично в присутності міністрів, що він має покищо задовольнитися цим малим в очікуванні на щось важніше.

В 1722 р. незадовго перед смертю гетьмана Ілії Скоропадського (Eliä Skoropadski)²⁷⁾ цар заснував у Глухові Радую Колегію (ein Raths-Collegium), яка була діяльна до 1727 р.

²⁶⁾ Тут певно друкарська помилка: похід відбувся в 1722 р.

²⁷⁾ Цей (Скоропадський) через глибоку старість не був уже в стані виконувати свої обов'язки. Примітка редакції »Еурор. Гата«.

і повинна була до виборів нового гетьмана розбирати всі біжучі справи і (про них) рішати.

Після смерті Петра I. і цариці Катерини вступив на російський престол теперішній цар Петро II., який зараз же виявив свою батьківську прив'язаність (*Zärtlichkeit*) до цілого царства. Малоросія теж мала участь в цій ласці свого наймилостивішого пана, бо він повернув (їй) всі її старі привілеї і дав дозвіл на вибір нового голови (*Haupt*).

Військовий і державний міністер (*Der Kriegs- und Staats-Minister*) пан Федір Наумов отримав наказ бути присутнім при цих виборах, які відбулися 1. жовтня 1727 р. за слідуючим церемоніялом.²⁸⁾

Коли пан Наумов приїхав 25. вересня до Глухова, то він знайшов всіх, кого він перед своїм приїздом запросив на вибори, в зборі. 30. вересня прибули всі особи високого стану (*Stands-Personen*) до нього, і він дав їм знати про причину свого прибуття та призначив день виборів. Між тим майор глухівської залози²⁹⁾ в супроводі деяких підлеглих під звуки сурми (*bey Trompetenschall*) оголосив по всіх вулицях міста про надходячі вибори, які мали відбутися 1. жовтня. У вечері оповіщено всіх полковників, що розмістилися в околицях міста, що вони мають в 6-й годині, як тільки почують 3 гарматні вистріли — це мав бути (умовний) знак — направитися в місто.

1. жовтня в 6-й годині ранку був даний такий (умовний) знак через триразові гарматні стріли. Після того стала ціла залага до зброї, виставила свої призначені пости на великій площі при Миколаївській церкві і зайняла місце навколо спорудженої в середині трибуни (*Gerüst*), що була три ступні висока і покрита кармазиновим сукном (*Cramoisin-Tuch*). Козацькі полки також зайняли свої пости. У 8-й годині подався на площу секретар пана Наумова в колясці (*Wagen*), запряженій 6-ма кіньми. Попереду нього йшли 24 салдати з їхніми рушницями в руці; за ним марширувала (*folgte*) така ж кількість (салдатів), що несли царську виборчу грамоту (*das Czaarische Wahl-Diploma*).

Один вищий старшина ніс булаву або *Commando-Stab* гетьмана на кармазиновій шовковій подушці. Велику корогу, яку цар має звичай давати кожному малоросійському гетьма-

²⁸⁾ Як інші вістки подають, деякий час тому назад прийшло між козаками до великих суперечок: деякі з них хотіли відмовитися від російського протекторату (*Schutz*) і піддатися польському. Для поладження цієї незгоди післано було в Глухів Наумова, який мусів всім росіянам заборонити під загрозою смертної кари вмішуватися у вибір козацького полководця. Примітка редакції «*Europ. Fama*».

²⁹⁾ російської.

нові, також несли знатні особи, а бунчук або *Pferde-Schweiff*, а також і велику печать, два старшини.

Після них показалися там же на площі пан Наумов і пан Апостол в колясці, запряженій 6-ма кіньми. Коли вони прибули, вийшов секретар пана Наумова на трибуну і прочитав сильним голосом царську грамоту. Потім появився й пан Наумов на трибуні і довів до відома зібраних, що, після того як цар ласкаво дозволив мешканцям Малоросії вибрати собі нового голову, це їх справа знайти заслужену особу, після чого ціле зібрання виставило (на гетьмана) миргородського полковника Данила Апостола. Пан Наумов запитував три рази, і голоси випали без найменшого заперечення цілком на користь згаданого полковника.

Останній спочатку вибачався своєю глибокою старістю, але зібрання попросило його не зважаючи на це прийняти булаву, після чого до нього наблизились всі полковники і повели його на трибуну, щоб представити його всьому військові, яке вигукувало: Хай живе Данило Апостол, малоросійський гетьман! Безпосередньо по тім дано трихразовий салют із всіх гармат фортеці, а далі пан Наумов передав нововибраному гетьманові булаву й інші ознаки його звання.

По закінченню направився гетьман з своїм оточенням до Миколаївської церкви, де архієпископ київський в асистенції чернігівського і переяславського єпископів заспівали (*antimmenten*) *Te Deum Laudamus*. Після того гетьман зложив присягу вірності на руки архієпископа, який за тим відслужив літургію *in pontificalibus*. Один монах Печерського монастиря, що лежить близько Києва, проголосив проповідь у слов'янській мові (*in Slavonischer Sprache*) на (текст із) »Hebr. 8, v. 4«.

Відсіля подався гетьман до свого палацу (*Pallast*), де він прийняв гратуляції від духовенства, шляхетства (*Adel*) і всіх осіб високого стану. По закінченню запросив він на обід пана Наумова, духовенство і всіх старшин (*Officiers*), під час якого пили заздрівці при 24 гарматних (салютах) аж до глибокої ночі.

Цей гетьман Апостол одружився в 1677 р. з польською панною (*Frauenzimmer*), Юлією Іскрицькою, і мав від неї двох синів. Старший Павло став на місце батька миргородським полковником, після того як він в 1717 р. взяв шлюб із одною молдаванкою, »*Schwägerin*« генерала Кантакузена. Він не має дітей. Другий Петро одружений з смоленською панною, з дому Храповицьких (*Chrapowski*), з якою він уже 4 роки живе в Петербурзі і там же дбає про справи своєї батьківщини. Цар дав йому на однім банкеті, що улаштував його батько цареві і цілому дворові, лубенський полк, який

по тамошній краєвій мірі має населення в 30—40.000 ч. І хоч він ніколи не робив подорожей,³⁰⁾ то він говорить і пише цілком добре по латині, французьки, італійськи, німецьки, російськи і польськи. Батько дав йому у всіх фахах найзручніших учителів, і він добре визнається у всіх науках, особливо в математиці і фортифікації, яких навчив його член Академії Наук Шеслер (Schesler), родом з Дрездена.

До цих відомостей не маємо нічого додати, хіба тільки те, що згаданий гетьман був минулого 1. березня прийнятий на аудієнції у царя в Москві, і що герб малоросійського війська таким чином виглядає.

Російські слова навколо цієї печати такі: »Печать Малої Росії Війська його Імператорського Величества Запорозького«.

ZUSAMMENFASSUNG

In der bekannten Leipziger Zeitschrift »Europäische Fa-ma« (1702—1756) befindet sich in der Nummer 315 des Jahrganges 1728 eine bis jetzt kaum beachtete Darstellung des Lebenslaufes des ukrainischen Hetmans Danylo Apostol, die wir hier in der ukrainischen Übersetzung darbieten. Sie ist anlässlich der Wahl D. Apostols zum Hetman der Ukraine (1. Oktober a. St. 1727) geschrieben worden und bringt die Wahlprozedur besonders ausführlich zum Ausdruck. Auf dem Titelblatt der Zeitschrift ist auch das Portrait des Hetmans abgedruckt worden.

³⁰⁾ Очевидно за кордон.

Der Verfasser dieser ziemlich breiten biographischen Notiz (S. 217—230) ist nicht zu ermitteln. Der Herausgeber sagt nur, daß er die Biographie aus der Hand »eines vornehmen Gönners in Petersburg« erhalten hat. Es ist nicht ausgeschlossen, daß die Materialien für die Abfassung des Lebenslaufes nebst der Wahl vom Sohne des Hetmans, Petro Apostol, geliefert worden sind.

Die Quelle bringt nicht wenig Neues. Hier finden wir interessante Nachrichten über die moldawische Abstammung des Geschlechts »Apostol«; aus ihr lassen sich die bis jetzt ganz unbekannten Anfänge der Tätigkeit des Vaters des Hetmans, Pavlo Apostol, in der Ukraine erklären; manches Neue erfährt man auch über die Familienverhältnisse des Hetmans selbst. Bemerkenswert ist die ausführliche Schilderung der Tätigkeit D. Apostols als Obersten von Myrhorod.

Die Biographie wurde schon von Weber in seinem »Veränderten Rußland« (Hannover 1740, T. III) benutzt; durch ihn kam sie auch auf die Seiten der bekannten »Geschichte der Ukraine und der ukrainischen Kosaken« v. I. Chr. v. Engel (Halle 1796). Es bleibt unbekannt, ob die Biographie mit der in Berlin 1728 als Broschüre herausgegebenen und kaum vorzufindenden »Nachricht von der Wahl des neuen Feldherrn der Kosaken Daniel Apostol, nebst dessen Lebenserzählung aus dem Russischen gezogen« (8°, 85) identisch ist oder nicht.

0,59 cm (19862)

b
1
5846

PA 5846 γ